



DE HOLLANDSCHE AFDEELING OP DE BUGRA TE LEIPZIG.
(foto Kirstein & Co.)

PANORAMA

GEILLUSTREERD WEEKBLAD

UITGAVE VAN A. W. SIJTHOFF'S UITGEVERS-MAATSCHAPPIJ

REDACTIE EN ADMINISTRATIE:

DOEZASTRAAT 1 - TELEFOON INTERCOMMUNAAL No. 1 - LEIDEN

PRIJS PER NUMMER 10 CENT

VOOR BELGIË 20 CENTIEMEN

Van 1300 tot 1800



zó luidt de ondertitel van het Album, waarover ik in een der voorafgaande nummers van „Panorama” met u sprak, toen wij het hadden over de opening der Bugra.

Wellicht herinnert ge het u nog hoe ik toen een kostelijk werk vermeldde, dat door de Commissie die de Neder-

landsche afdeeling zoo krancig tot stand bracht, werd uitgegeven als een herinnering aan het vele, dat Nederland op het gebied der vrije grafische kunst had gepresteerd in de 500 jaren die door deze jaartallen worden omlijnd.

Het is vreeslijk jammer dat men zich tot die 500 jaren moet beperken en al het werk dat in de negentiende eeuw en het begin van de twintigste het licht zag, uitgesloten bleef.

Ik weet dat der Commissie hiervan geen schuld treft, slechts enkelen enghartigen, die het in strijd met hun belangen achtten om hun onmisbare medewerking te verleen.

Doch laat ons tevreden zijn met wat wij kregen en niet tobben over wat wij missen.

Het is doenbaar omdat hetgeen hier geboden wordt werkelijk de moeite van het bekijken overwaard is.

In de eerste plaats zij hier met lof vermeld het uitmuntende werk dat Dr. N. G. van Huffel deed door in beknopte vorm de betekenis der grafische kunst in Nederland uiteen te zetten, tegelijkertijd in zijn opstel de werkwijzen, door verschillende kunstenaars gevolgd, uiteenzettend. Hij vertelt ons van de grafische kunst in haar kinderschoenen, toen de geduldige copist het blanke perkament beschreef en vaak kunstvolle miniaturen schiep, die thans met goud worden betaald.

De grafische kunst was daarna begonnen zich voor de speelkaart te interesseeren, welke reeds in 1388 in Neurenburg verboden werd en dus van voor dien tijd bekend moet zijn geweest. Deze kaarten werden van houtblokken gedrukt, waarvan de contouren op het perkament gedrukt werden, de kleuren er dan door middel van schablonen (uitgesneden mallen) of met het penseel opgebracht werden. Ook speelkaarten naar staalplaten gedrukt zijn bekend en de „Meester van de speelkaarten” graveerde er zijn primitieve voorstellingen voor, evengoed als hij geestelijke prentjes sneed, welke bij vrome lieden een gereeden afzet vonden.

De houtsnede-kunst, die voor het drukken der eerste illustraties gebruikt werd, heeft in delagelanden zeer gelukkige beoefenaars gehad.

Van het houtsnijden vertelt de heer Van Huffel ons het volgende:

De „houtsneede” is de afdruk van een houtblok waarin alles uitgesneden en uitgebeiteld is, wat in den afdruk wit moet blijven, het is dus hoogdruk. Als de tekening op het beukenblok is gebracht, bijv. daarop geteekend met de potloodstift, zoo begint de houtsnijder met scherpe mesjes langs beide kanten der geteekende lijnen te snijden, om daarna weg te steken al wat niet mag blijven staan, ook plakt hij somtijds de op dun papier geteekende voorstelling op het kopsche hout, en snijdt totdat nog slechts de lijnen strak als dijken zich verheffen. De Europeesche houtsnijdergraveur werkt namelijk in het vlak van een kopsch blok, gesneden loodrecht op de draad van het hout, en niet in een plank.

Is de geheele voorstelling als fijne lijnvormige hoogingen te midden van het weggestoken hout voltooid, zoo kan de figuur worden afgedrukt, de oppervlakten worden ingewreven met olieachtige drukinkt, het papier van tevoren gevocht. Onder lichten druk nu, neemt het papier de inkt over en terwijl de olie door de zuurstof, die zij uit de lucht onttrekt, wordt tot hars, verdampt het water dat het papier heeft gevocht, en zonder olieklekken, staat

diende ontbrak, den toon niet had, dien het daarvoor bestemde blok moest aanbrengen.

Na de houtsnede-kunst, welker herleving na een tijd van verval, wij in de laatste jaren ook in Holland door het werk van mannen als Veldheer en Nieuwenkamp weer mogen volgen, komt de gravure.

Ik neem hier over wat Dr. van Huffel over enkele beroemde graveurs schrijft.

Een der allereerste graveurs dien de Nederlanders kunnen aanwijzen als zonder twijfel van eigen bodem, is de meester van Zwolle, wiens prenten uiterst zeldzaam zijn, een van de talrijke meesters der 15^e eeuw wier namen onbekend zijn. De beitel-sneede, de burin-sneede van den 15^{den} eeuwischen meester is uiterst fijn, de voorstellingen zijn alle aan de gewijde geschiedenis ontleend en zeer stijf van compositie, de gravure is nog niet de uiting van sterken scheppingsdrang.

De eerste grootmeester, eveneens den naam dragende van de plaats zijner inwoning, zoo niet van zijn geboorte, is Lucas van Leijden, de tijdgenoot van den grooten Albrecht Dürer, en van die beroemde „Kleinmeister”, die in de Beham's, Cranach, Altdorfer, George Pencz, Aldegrever en Brosamer de vertegenwoordigers zijn van de eerste graveerscholen, in Nurnberg en Augsburg.

Al het werk uit dien eersten tijd der zestiende eeuw toont de uiterst fijne burinstreek, meer den indruk wekkend te zijn gemaakt met naalden waarmede gekrast, dan met bijtels waarmede gesneden werd, teere lijntjes die spoedig sletten. Maar met welk een meesterschap zijn die instrumentjes gevoerd, reeds dadelijk in den „Mohamet en de monnik Sergius”, door Lucas van Leijden, gesneden op 14-jarigen leeftijd, althans wanneer men zijn geboortjaar met 1494 als juist aanvaardt, een prent die den wereldberoemden Marcus Antonius goed genoeg was om er den achtergrond van te copieeren en te gebruiken voor een zijner composities. Lucas was 16 jaren oud, toen Marcus Antonius hem bezocht. Wij zien hem daar zitten, de korte jaren, die hij leefde, de eene plaat voor, de andere na, graveerende, een rijkdom van compositie en van toon in wit en zwart scheppende, zelf drukkende, alles zelf doende, de beste waarborgen voor zuivere afspiegeling van den kunstenaar in zijn werk.

Wij reproduceeren hierbij de plaat welke ook in het Album voorkomt: David harpspelend voor Saul.

In Holland heeft de plaatdruk vooral betekenis gehad door de vele kaarten die onze zeevarende natie ten goede kwamen.

Van deze voortbrengselen der graveerconste geeft het album ook gelukkige voorbeelden.

Over het etsen heb ik het in een afzonderlijk opstel, indertijd in het Kerstnummer van Panorama opgenomen, reeds uitvoerig gehad. Ik hoop dat de lezers van ons blad zich dat artikel willen herinneren. Een korte ruimte mag hier echter gegeven worden aan hetgeen Dr. van Huffel over de Mezzotint (zwarte kunst) schrijft. Hij heeft het over het werk van den Duitscher von Siegen, die zijn invloed ook in Holland deed gelden en door de eigenaardige wijze waarop hij de koperen plaat eerst ruwde en daarna bewerkte, school maakte.

Want na von Siegen, aldus de samensteller van het Album, beoefenden Prins Rupert van de Pfaltz en von Fürstenberg deze facsineerende kunst, een adellijke kunst voorwaar, zooals eerst recht zou blijken toen honderd jaren later de Engelschen haar verhieven tot maniere



LUCAS VAN LEIJDEN 1493—1533.

David voor Saul Harp spelend. Oorspronkelijk een Kopergravure. In het album der Nederlandsche afdeeling van de Leipziger tentoonstelling in lichtdruk gereproduceerd.

het beeld in scherp zwarte lijn en veeg op 't blanke papier, als getrouwe wedergave van de tekening, in forsche pennelij of penseelstreek, en de eene afdruk na den anderen verlaat de pers. Het kan de Italiaan Ugo da Carpi geweest zijn die de mogelijkheid inzag om naast de lijn, ook de toets van een gewasschen tekening weer te geven, maar Lucas Cranach wist 't even goed, reeds in 1506, en zoo komt te voorschijn „de clair obscur”, een schrede verder op het pad der wedergave. Van drie en meer blokken wordt de sepia of inkttoets, over den afdruk van de figuur heengedrukt in bruin, grijs, tot andere tinten toe, van blokken waaruit weer is weggesneden wat aan de gewasschen tekening, die tot model